

USTADNAMƏ

Bu dünyanı mən təcrübə eylədim,
Namərd körpü salsa, onda ad olmaz.
Bir mərd ilə ağı yesən – şirindi,
Yüz namərdlə şəkər yesən – dad olmaz.

Yadın oğlu yağlı aşə mehmandı,
Dar günündə baxarsan ki, usandı,
Düşən günü düşman elə düşmandı,
Yüz il keçsə, qohum səndən yad olmaz.

Ələsgərin sözün yetir nisaba,
Sərf edənlər səbt eləsin kitaba,
Heç namərdin adı gəlməz hesaba,
Mərd bir olur, onda iki ad olmaz.

Ustadlar ustadnaməni bir deməyib, iki deyər, biz də deyək iki olsun.

Açma mətahını naşı tüccara,
Qiymətini bilib, xiridar olmaz;
Bəddöyün qocası olsa da arıx,
Sürsən mənzil kəsər, kəmhünər olmaz.

Qışın firqətindən dağlar qaralı,
Üç hərfdi yerin, göyün qaralı,
Misə qalay vursan axır qaralı,
Nə lələ bənzəməz, nə gövhər olmaz.

Hüseynəm, sinəmdə haqqın baratı,
Yaxşı iyidin olar sözü, söhbəti,
İyidin olmasa binədən zatı,
Tanınıb heç yerdə aşikar olmaz.

Ustadlar ustadnaməni iki yox, üç deyər, biz də deyək üç olsun, düş-
mənin ömrü puç olsun!

Göydə uçan o boz quşlar
Təlin qədrini nə bilər?!
Öz qədrini bilməyən
Elin qədrini nə bilər.

Cüt sürüb, əkin əkməyən,
Sufraya namı tökməyən,
Arının qəhrini çəkməyən
Balın qədrini nə bilər?!

Koroğlu der: hay olanda,
Dərəyə aslan dolanda,
Qara zağ bülbül olanda
Gülün qədrini nə bilər?!

Sizə kimdən və haradan danışım, Təbriz vilayətindən. Təbriz vilayətində Məmməd sövdəgər adında bir kişi vardı. Bunun bir qızı, iki oğlu vardı. Böyük oğlunun adı Rəsul, kiçiyinin adı Heydər, qızının adı da Nərgiz xanım idi.

Günlərin bir günündə Məmməd sövdəgər bərk xəstələndi. Nə qədər dava-dərman elədilsə çarə olmadı. Günün birində arvadı Banu xanımı yanına çağırıb dedi:

– Arvad, ölüm ki var – yuxu kimi bir şeydi. Kim bilir, bəlkə bu xəstəlikdən qalxa bilmədim, öldüm. Sənə deyəcək iki vəsiyyətim var. Birincisi budur ki, oğlanlarıma varlı yerdən qız alma! İkinci vəsiyyətim budur ki, qızımı varlı yerə vermə! Çünki onlar çox bətiбар olurlar.

Məmməd sövdəgər vəsiyyətini tamam eliyəndən sonra ömrünü övladlarına bağışladı. Sonra ağladılar, qara geydilər, el qaydasıyan Məmməd sövdəgəri dəfn elədilər. Rəsul başladı ehsan verməyə. Bu ehsan verməkdə olsun, sizə kimdən, haradan danışım, İsfahan lotularından. İsfahan şəhərində qırx lotu vardı. Neçə vaxt idi bu qırx lotunun əlinə heç bir ov girmirdi. Bir gün lotubaşı öz tay-tuşuna dedi:

– Gəlin, gedək padşahın xəzinəsini yaraq.

Lotular bu niyyətlə evdən çıxıb, padşahın imarətinə tərəf gəlməkdə olsunlar, yolda gördülər bir keçəl əlində qovun gedir. Lotubaşı keçəli

tutub, qovunu əlindən aldı. Keçəl ha ağladı ki, qovunu ver, lotubaşı vermədi, axırda keçəl dedi:

– Lotubaşı, sən gəl qovunu ver, lotubaşı vermədi, axırda keçəl dedi:

Lotubaşı dedi:

– O necə sözdü?

Keçəl dedi:

– Təbriz şəhərində, Məmməd sövdəgər deyilən bir tacir var idi. O bu günlərdə vəfat eləyib. Oğlu Rəsul atasının varını-yoxunu fağır-füğəraya paylayır.

Lotubaşı keçəlin qovununu verib, yoldaşlarına dedi:

– Uşaqlar, padşahın xəzinəsindən bizə bir şey çıxmaz. Kim bilir, bəlkə tutulduq. Amma Təbrizə getsək, Rəsulu aldadıb, var-yoxunu ələ keçirdə bilərik. Gəlin gedək Təbriz şəhərinə.

Lotular razılaşıdılar. Biri axund, biri molla, biri məşədi, biri tacir libası geyinib gəldilər lotubaşının yanına. Lotubaşı baxıb gördü ki, yoldaşları hazır idi, dedi:

– Uşaqlar, yolçu yolda gərək.

Qırx lotu bir-birinə qoşulub, Təbriz deyib yola düşdülər. O zaman gəlib çatdılar ki, Rəsul atasının qırxını verirdi. Axşam əzanı Rəsul bir də gördü qapı döyülür. Tez durub çıxdı bayıra. Qapını açıb, gördü bir dəstə adamdı, biri molla, biri tacir, biri məşədi – qapıda hazır durublar. Rəsul xəbər aldı:

– Kimsiniz? Kimi istəyirsiniz?

Lotubaşı dedi:

– Biz mərhum atan Məmməd sövdəgərin yaxın dostlarındanıq. Atanın ölümünü eşidib, gəlmişik başsağlığı verək.

Lotular elə qapıda başladılar ağlamağa, Rəsul baxıb gördü yox, bular gözlərindən yaşı bahar buludu kimi axıdılar. Rəsul buları əsl Allah bəndəsi bilib, evə apardı, qabaqlarına süfrə saldı. Hər cür yeməkdən-icməkdən gətirdi. Lotular o ki vardı yedilər. Qurşaqlarının altını bərki-dəndən sonra fatihə deyib, əllərini süfrədən çəktilər. Süfrə yığıldı, araya çay gəldi. Bu vaxt lotubaşı əlini cibinə salıb, bir dəstə qumar kağızı çıxartdı, araya atdı. Rəsul lotubaşından xəbər aldı:

– Əmi, bu kağızlar nə olan şeydi?

Lotubaşı dedi:

– Bu kağızların adına qəmdağıdan kağız deyirlər. Mərhum atovun əhsan məclisində çox ağlayıb, göz yaşı tökmüşük. Ürəyimiz sıxılıb, indi bir qədər də bu kağıznan oynayaq ki, bəlkə ürəyimiz açılsın.

Rəsul xəbər aldı:

– Əmi, bu kağızı nə cür oynayırlar?

Lotubaşı dedi:

– Pulnan, malnan oynayırlar. Razısansa, gəl oynıyaq, qəmimiz dağılınsın.

Rəsul dedi:

– Razıyam, ancaq bacarmıram.

Lotubaşı dedi:

– Nə eybi var? Öyrədərik, bacararsan.

Başladılar Rəsula qumar oynamağı öyrətməyə. Rəsul qumar kağızlarını tanıyıb öyrəndi, gedib anasından bir qədər də qızıl pul aldı, başladı lotularla oynamağa.

Lotular şirə verdilər, bir neçə dəfə bilə-bilə öz pullarından Rəsula uduzdular. Oyun Rəsulun çox xoşuna gəldi. Başladı şirin-şirin oynamağa. O vaxta qədər oynadı ki, bir vədə yan-yörəsinə baxıb gördü atasının nə ki pulu vardı, hamısını uduzub, səhər çörək almağa bir qara quruş da qalmayıb.

Rəsul durdu ayağa, qonaqlarına yer saldı, özü də öz otağına keçib yatdı.

Sübh açılmamış lotubaşı yuxudan ayıldı, yoldaşlarını səsləyib dedi:

– Uşaqlar, bu fərasətsizdə pul qalmadı, gəlin səhər açılmamışkən yayınaq.

Lotular qalxdı, hərə öz yorğan-döşəyini, evdə olan ağırdan-yüngüldən nə vardisa yığışdırdı. İsfahan deyib yola düşdülər.

Elə ki səhər açıldı, Rəsul durdu ayağa, əl-üzünü yuyub dedi:

– Gedim, bir qonaqlara baş çəkim.

Qonaq otağına gəlib nə gördü, qapı açıqdı, qonaqlar da yoxdu. Bir o yana, bir bu yana baxıb gördü bu zalımlar, ev şeylərini aparmaq bir yana qalsın, üstəlik yatdıqları yorğan-döşəyi də aparıblar. Kor-peşman anasının yanına gəlib, işdən anasını halı elədi. Anası çox kefsiz olub dedi:

– Oğul, onlar İsfahan lotuları imiş. İşdi, gerek olmayaydı, indi ki, olub, sən də get, bir sənətə qurşan. Nə eləyək? Fələk yazımızı belə yazıbmiş.

Rəsul anasının bu sözündən sonra evdən çıxdı, birbaşa bazara gəldi; istədi dəmirçilik sənətini öyrənsin, xoşuna gəlmədi. Bir az irəli gedib, gördü bir kişi qabağına bir qədər taxta yığıb, dülgərlik eləyir. Bu sənət də onun xoşuna gəlmədi. İstədi pinəçiliklə məşğul olsun. Bir saata kimi pinəçi dükanının qabağında durdu, pinəçilərə baxdı. Bu sənət də xoşuna gəlmədi.

Rəsul birbaş bazaran yuxarı getməyə başladı. Gördü ki, bir qoca kişi balaca bir dükanda oturub, papaq tikir. Rəsul dükanın qabağında, dayanıb diqqətlə papaqçıya baxırdı. Qoca papaqçı başını qaldırıb gördü ki, dükanın qabağında bir nəfər cavan oğlan dayanıb. Papaqçı xəbər aldı:

– Oğul, nə istəyirsən?

Rəsul dedi:

– Əmican, iş axtarıram.

Papaqçı dedi:

– Bala, mənə şeyird durarsanmı?

Rəsul dedi:

– Nə üçün durmuram? Aylığım nəçə olacaq?

Papaqçı dedi:

– Əlivün qabiliyyətinə baxaram.

Rəsul razı oldu, başladı papaqçının yanında işləməyə.

Bir cümə axşamı Rəsul ustadından izn aldı, qəbiristana yollandı. Atasının qəbrinin yanında oturub, olub-keçənləri yadına saldı, o qədər ağladı ki, axırda yorulub elə oradaca yuxuya getdi.

Rəsul yatmışdı, yuxuda gördü ki, Tiflis şəhərində behişt misallı bir bağdadı, bunun başının üstündə ceyran misallı gözəl bir qız var. Qız nə qız – qas kaman, gözlər qan pialəsi, burun hind fındığı, sinə Səmərqənd kağızı. Baxanın ağılını aparır. Rəsul bir də baxıb gördü bu qızın yanında bir dərviş var.

Dərviş qızın əlini Rəsula uzadıb dedi:

– Rəsul, bu qız tiflisli Xoca Sənanın qızı Şahsənəmdi. Bunu sənə buta verirəm. Çox çəkməz biri-birinizə çatarsız.

Dərviş bədəsini oğlanla qıza içirəndən sonra yox oldu. Rəsul dəli kimi yuxudan ayılıb gördü ki, qəbiristandadı, amma yanında heç kim yoxdu. Rəsulu vahimə aldı, bədənində qorxu düşdü. Birbaş evlərinə tərəf qaçmağa başladı. Anası Banu xanım oğlunu bu halda görüb, xəbər aldı:

– Oğul, bu nə gündü düşübsən? Sənin üst-başını kim cırıb?

Rəsul anasının sualına cavab verməyib, hönkür-hönkür ağlamağa başladı.

Rəsulun səsinə ətrafdan qonşular yığılıb, xəbər aldılar:

– Nə var, nə olub?

Rəsul dedi:

– Mən dərdimi dil ilə desəm, dilim alışıb yanar. Mənə bir saz verin, dərdimi sazla deyim.

Haman saat Rəsula bir saz gətirdilər. Rəsul ürəyi alışa-alışa sazı sinəsinə basıb, görək nə dedi:

Qadir haqdan mən bir dilək dilədim,¹
Şükür, muradımı verdi şah mənim.
Cümə axşamında, qəbir üstündə,
Ərənlər yeridi, nəzərgah mənim.

Gənc yaşında gördüm dünya qəmini,
Bu zalım fələyin sərəncamını,
Nuş etdim rəyada eşqin camını,
Göründü gözümə doğru rah mənim.

Vağyada Rəsula buta verdilər,
Doldurdular camı, tuta verdilər,
Tiflisdə Şahsənəmi buta verdilər,
İşim oldu zikri-illəllah mənim.

Rəsul sözünü tamam eləyib, zar-zar ağladı. Anası Banu xanım boy-nunu qucaqlayıb dedi:

– Oğul, heç bir şey başa düşə bilmədim, açıq de görüm, nə demək istəyirsən?

Rəsul sazını sinəsinə basıb, anasını başa salmaq üçün görək nə dedi:
Aldı Rəsul:

Başına döndüyüm, gülüzlü ana,²
Ana, mən Tiflisə varmalı oldum.
Bir dilbərin eşqi düşdü başıma,
Ana, mən Tiflisə varmalı oldum.

Əlimə almışam sədəfli sazı
Fələk yazdı mənə belə bir yazı;
Yuxumda görmüşəm bir alagözü,
Ana, mən Tiflisə varmalı oldum.

Rəsulam, ahıma dağlar dayanmaz,
Dərdim çoxdur mənim, kimsələr qanmaz,
Dərd çəkməkdən dəli könül usanmaz,
Ana, mən Tiflisə varmalı oldum.

Anası dedi:

– Oğul, yenə də başa düşmədim. Əməlli de görüm, dərdin nədi.

Rəsul dedi:

– Ana, qulaq as birini də deyim, başa düşərsən.

Aldı Rəsul, görək nə dedi:

Dün gecə yuxuda mana,³
Ana, Tiflis diyarında.
Bir cam içdim qana-qana,
Ana, Tiflis diyarında.

Bu sövdə yandırdı bizi,
Ana, günə bənzər üzü,
Adı Sənəm, Xoca qızı,
Ana, Tiflis diyarında.

Kağızda gördüm surətin,
Xudam veribdi baratın,
Çəkərəm dünya ləzzətin,
Ana, Tiflis diyarında.

Adı Sənəm, özü Sona,
Vuruldu bir şirin cana.
Rəsul ağlar yana-yana,
Ana, Tiflis diyarında.

Əlimə verdilər əta,
Saçı topuğundan ötə,
Rəsula verdilər buta,
Ana, Tiflis diyarında.
Bacı, Tiflis diyarında,
Bilin, Tiflis diyarında.

Anası dedi:

– Başa düşdüm. Oğul, sən hara, Tiflis hara? Gəl sən bizi gözüyaşlı
qoyub getmə.

Rəsul dedi:

– Anacan, dayanmağa halım yoxdu. Görək mən gedəm.

Anası dedi:

– Oğul, indi ki gedirsən, bizi də özünlə apar.

Rəsul razı oldu. Anasını, bacısını, bir də kiçik qardaşı Heydəri yanına aldı, dost-aşnası ilə halal-hümmət elədikdən sonra Təbriz şəhərindən çıxdı, Tiflisə yol başladı.

Bir müddət yol getmişdilər ki, bərk boran düşdü; hara getdiklərini bilməyib, çaşıb qaldılar. Rəsul gördü ki, kiçik qardaşı ağlayır, bacısı Nərgiz bihuş halda yerə yığılıb. Onun qəmi artdı. Sazını sinəsinə alıb, görək nə dedi:

Vətənimdən etdin məni didərgin,
Çərxin dönsün, fələk, Heydərim ağlar!
Bu duman, bu çiskin, bilməm ki, nədi,
Çar* tərəfin nədən qar alı, dağlar?

Göydən enir yerə ləpə-ləpə qar,
Bacı, qardaş, ana mənə baxarlar,
Biz ölsək burada, sənsən günahkar,
Yar düşübdü məndən aralı, dağlar!

Kimimiz var burda bizi dindirə,
Kimsənə yox halım yara bildirə,
Qorxum budu, tufan bizi öldürə,
Rəsul qala burda yaralı, dağlar!

Söz tamama yetən kimi boran dayandı. Başladılar yol getməyə. Uzaqdan uca dağlar və şəhər göründü.

Aldı Rəsul, görək nə dedi:

Tiflisin uca dağları
Görünərmə, görünməzmi?
Şahsənəmin otaqları
Görünərmə, görünməzmi?

Çağırram, şahların xası,
Silinsin könlümün pası,
Sənənin məzar qalası,
Görünərmə, görünməzmi?

* “Çahar” sözünün təhrif olunmuş şəkli. “Dörd” deməkdir.

Söz tamam oldu, yola davam elədilər. Ustad dili yüyrek olur. Rəsul, anası, bacısı, bir də kiçik qardaşı Heydər sağ-səlamət gəlib çatdılar Tiflis şəhərinə. Bunlar qərrib idilər, heç yeri tanımırdılar. Bir qədər getdikdən sonra bir qarının daxmasının qabağına çatdılar. Bu dəmdə də qarı çıxdı bayıra. Rəsul qarını görən kimi sazını sinəsinə basıb, görək ondan nə xəbər aldı:

Başına döndüyüm, qurban olduğum,⁴
Şəhri-Tiflis dedikləri budurmu?
Sənəm burda mərhəm eylər yaraya,
Şəhri-Tiflis dedikləri budumu?

Qarı baxıb gördü ki, bunlar qərribdirlər. Bu tərəfdən də Sənəmin adını çekdi. Alıb, Rəsula görək nə cavab verdi:

Gəzə-gəzə siz gəldiniz buraya,
Şəhri-Tiflis eşitdiyin buradı.
Sənəm burda mərhəm eylər yaraya,
Şəhri-Tiflis eşitdiyin buradı.

Aldı Rəsul:

Bağça burda, bağman burda, bar burda,
Heyva burda, alma burda, nar burda,
Xoca deyən bir qohumum var burda,
Şəhri-Tiflis dedikləri budumu?

Aldı qarı:

Bağça desən, bağman desən, var burda,
Cana min cür dərman desən, var burda,
İndi bildim, oğlan, getmə qal burda,
Şəhri-Tiflis eşitdiyin buradı.

Aldı Rəsul:

Rəsulam, silinməz könlümün pası,
Sərimdə dolanır eşqin sövdası,
Tiflis əhli, Şahsənəmin atası,
Şəhri-Tiflis dedikləri budumu?

Aldı qarı:

Məryəməm, qurbanam mərdlər sərinə,
Hər axşam Şahsənəm çıxar seyrinə,
Qorxma, oğlan, verrəm əlin əlinə,
Şəhri-Tiflis eşitdiyin buradı.

Söz tamama yetişdi. Dünyada ustadlar dilində iki cür qarı var – biri köpəyi qarı, biri ipəyi qarı. Bu qarı ipəyi qarılardandı. Xoş sifətnən Rəsul dedi:

– Oğlum, sən qal burda, mən gedim Sənəm xanımı muştuluqluyum.

Rəsul dedi:

– Qarı nənə, tələsmə.

Qarı dedi:

– Ay oğul, niyə tələsməyim? Düz bir ildir ki, Şahsənəmin nə gecəsi gecədir, nə gündüzü gündüz, hələ mənim özümü burda aylıqçı qoyub ki, Tiflis şəhərinə gələn qəriblərin xəbərini ona yetirim. İndi, şükür olsun ki, sən özün öz ayağınnan gəlib çıxmısan. Mən də kasıb bir arvadam. Mənə də bir xələt çatar.

Rəsul dedi:

– Qarı nənə, bu yaxınlarda qəhvəçi dükanı var, ya yox?

– Qarı dedi:

– Niyə yoxdur? Var, bax, odu, qərib oğlan.

Qərib dedi:

– Ana, sən ki mənə qərib dedin, mən də adımı elə Qərib qoydum.

Qarı qəhvəxanəni göstərib, özü Şahsənəmə muştuluğa getdi. Qərib ana-bacısını aparıb məscidin həyətinə qoydu. Özü getdi Xoca Əhməd adlı bir karvansaraçının yanına, ondan mənzil istədi.

Xoca Əhməd dedi:

– Mənzil yoxdu.

Aldı görək Qərib ana-bacısının məscid həyətinə qaldığını Xocaya nə cür bildirdi:

Başına döndüyüm gülüzlü xoca,
Canım xoca, nənəm camedə qaldı.
Nə gündüzüm gündüz, nə gecəm gecə,
Canım xoca, nənəm camedə qaldı.

Mən də gəlmişəm bir yer verəsən,
Qəriblərin halın görüb biləsən.
Nənəm ölsə şurüzümmə qalasan,
Canım xoca, nənəm camedə qaldı.

Yağar bir tərəfdən yağmur ilə qar,
Nənəm, həmşirəm hey mana baxar,
Yağmurun altında əziyyət çəkər,
Canım xoca, nənəm camedə qaldı.

Söz ona kar eləmədi, Qəribə ürəyi yanmadı, ona yer vermədi. Qərib geri qayıtdı, ana-bacısını, qardaşını götürüb, birbaşa Dəli Mahmudun qəhvəxanasına getdi. Dəli Mahmud qonaqpərvər, mərd bir adam idi. O, Rəsulun anasını, bacısını arvadlara məxsus olan otağa apardı. Qayıdıb Rəsuldan xəbər aldı:

– Ey qərib oğlan, hardan gəlib, hara gedirsən?

Rəsul dedi:

– Təbrizdən gəlirəm.

Dedi:

– Adın nədi?

Cavab verdi:

– Adım Qəribdi.

Qəhvəxanada oturanlar Təbriz adını eşidən kimi yerbəyerdən dedilər:

– Qərib, görürük aşığısan, Təbrizdən bir neçə söz oxu:

Rəsul sinə sazını alıb, görək Təbrizi necə tərif elədi:

Ay ağalar, gəlin sizə söyləyim,⁵
Açılır baharda gülü Təbrizin.
Toyda, bayramlarda atlaz geyərlər,
Kəsilməz yaşılı, alı Təbrizin.

Təbrizin ətrafı dağdı, meşədi,
İçində oturan bəydi, paşadı,
Səkkiz min məhəllə, beş min guşədi
Çarşusu, bazarı, yolu Təbrizin.

Pəhləvanlar kisvət geyər yağlanar,
Cümlə bəzirganlar burda öylənər,
Üç yüz altmış yükü birdən bağlanar,
Əldən-ələ gəzər malı Təbrizin.

Pirlərin tasını içdim söyləyəm,
Yenib eşqin dəryasına boylaram.
Mən qəribəm vətən mədhin eylərəm,
Mənəm indi Rüstəm-Zalı Təbrizin.

Söz tamam olan kimi, yerbəyerdən aşığa afərin dedilər.

Bu qəhvəxanada Güloğlan deyilən birisi vardı. Bu məğamda o, əli sazlı gəlib qəhvəxanaya çıxdı. Ellik yerbəyerdən qalxıb dedilər:

– Güloğlan, sazını vur qoltuğuna, var get. Sən Qəribin qabağında heç bir iş görə bilməzsən.

Güloğlan soruşdu:

– Hanı o Qərib?

Belə deyəndə Qərib çıxdı qabağa, alıb sazını sinəsinə, dedi:

– Güloğlan, dörd yarpaq söz deyəcəyəm. Cavabın verə bilsən, mən burdan birbaş Təbrizə qayıdıb, aşılıq adını da üstümdən götürəcəyəm.

Əhli-məclis razı oldu. Qərib aldı sazı, görək nə dedi:

Bir xəbər ver mənə, ay usta başı,
Əlsiz telli sazı necə çalırsız?
Əzəl mənə ulduzların halın de.
Ver cavabın, qalsın başın ağrısız.

Qərib gördü ki, Güloğlan qaçmaq istəyir, dedi:

Qərib deyər, siz ey ariflər xası,
O nə cür binadı qüdrət yapası,
O nədi ki, var on iki qapısı,
Siz də bir gün ordan yol salarsız?

Söz tamam oldu. Güloğlan cavab verə bilmədi. Məclisdəkilər dedilər:

– Aşıq, cavabını özün de, Güloğlan bilmir.

Aldı Qərib, görək öz kilidləməsinin cavabını özü nə cür deyir:

Əgər arifsənsə, usta, xəbər bil,
Əlsiz saz çalmağa kaman demişlər,
Göydəki ulduzlar mənim divarım,
Ərənlərim aya, çoban demişlər.

Meydani-hünərdə əsla basılmam,
Arayan qismətin tez bulur tamam,
Qırx səkkiz həftədi ilimiz müdam,
Ağıl tərəzisin mizan demişlər.

Dinləyin Qəribdən siz bu nidanı,
Kafi nundan xuda qurdu binanı,
On iki qapıdı, sorma dünyanı,
Ömrümüz keçməkdə haman demişlər.

Güloğlan baxıb gördü ki, bunun qabağında dayanmağa halı yoxdur.
Sazını vurub qoltuğuna, çıxıb getdi.

Məclis dağılandan sonra, Dəli Mahmud Qəribdən nə üçün gəldiyini
xəbər aldı. Qərib başına gələnə Dəli Mahmuda danışdı, Şahsənəmin ona
buta verildiyini söylədi. Mahmud dedi:

– Qərib, qəm yemə, nə qədər bu bədənimdə can var, Sənəmi sənə
yetirməyə çalışacağam.

Qərib burda qalmaqda olsun, sənə xəbər verim Şahsənəmdən.
Necə ki, Qəribin yuxusuna girib ona Şahsənəmi buta vermişdilər, elə də
Şahsənəmin yuxusuna girib, Qəribi ona buta vermişdilər. Şahsənəm o
gündən Qərib deyib, dəli-divana olmuşdu. Bu tərəfdən qarı özünü sax-
laya bilmədi, gedib Şahsənəmə dedi:

– Xanım, gözlərin aydın olsun, Qərib gəlib çıxdı.

Şahsənəm sevindi, qarıya bir ovuc qızıl verib dedi:

– Qarı nənə, göz-qulaqda ol, Qərib bu tərəflərə gəlsə, tez mənə xə-
bər verginən.

Qarı “baş üstə” deyib, çıxıb getdi.

Bəli, Şahsənəmin atası eşitdi ki, Dəli Mahmudun dükanına bir Qərib
aşıq gəlib, çalıb-oxumaqda ona tay tapılmır. Dəli Mahmuda xəbər gön-
dərirdi ki, qonağını göndərsin onun yanına.

Dəli Mahmud Qəribi işdən hali elədi, hər ikisi Xoca evinə getdilər.
Şahsənəmin atası Qəribi xoş sifətlə qəbul elədi, bir qədər söhbətdən
sonra dedi:

– Qərib, bizə bir-iki söz oxu, feyziyab olaq.

Qərib alıb sazi, kökləməyə başladı. Bu tərəfdən də Şahsənəmin qul-
luqçusu Ağcaqız gəlib keçəndə, Qəribi gördü, gözü Qəribə düşüb da-
yandı, qapının arasından başladı tamaşa eləməyə. Qərib onu görüb, hər iki
tərəfdən cuşa gəldi, alıb görək nə dedi:

Bir səninçün eldən-elə atıldım,⁶
Bu qərib ellərdə yaxdı nar məni!
Həsrətin oduna yandım, kül oldum,
Ahu gözlüm, nə haldayam, gör məni!

Səbrə taqətim yox, gəlməz qərarım,
Ərşə bülənd olub ah ilə zarım,
Bəlli deyilmi sənə əhvalım?
Çox çəkməz ki, xəndan elər xar məni!

Qərib elə oxuyanda Ağcaqız istədi gedib Şahsənəmə xəbər versin.
Qərib onun getdiyini görüb, aldı sözün o biri bəndini:

Qərib deyir: getmə, könül oğrusu,
Heç keçməz başımdan sövdə ağrısı,
Sənə mən söyləyim sözün doğrusu,
Bu qürbət ellərə saldı yar məni!

Söz tamama yetdi. Şahsənəmin atası Qəribin belə oxumasından çox xoşlanıb dedi:

– Qərib, bu axşam mənə qonaqsan.

Qərib razı oldu. Xacə durub tədarük görməyə getsin, indi sənə deyim Ağcaqızdan. Ağcaqız özünü yetirib Şahsənəmin yanına, dedi:

– Atovun bir Qərib adında qonağı gəlib. Səhərdən bəri elə oxuyur, gəl tamaşa elə.

Şahsənəm bir qaravaşda götürdü, gəldilər pəncərənin qabağına. Qərib bunları görən kimi alıb sazı, görək nə dedi:

Pəncərədən mayıl-mayıl baxan yar,⁷
Üç gözəlin birisinə mən qurban.
Şirin canım eşq oduna yaxan yar,
Üç gözəlin birisinə mən qurban.

Ağcaqız dedi:

– Xanım, bu mənim üçün oxuyur. Bayaq da məni görən kimi oxudu.

Şahsənəm Qəribi görən kimi bildi ki, öz butasıdır, Ağcaqıza cavab vermədi. Ağcaqız bir az da özünü qabağa verdi. Qərib dedi:

Birinin ayağında məsti var,
Birinin can almağa qəsdı var.
Birinin burda yaxın dostu var,
Üç gözəlin birinə mən qurban.

Ağcaqızın ayağında məst vardı. Odu ki, məst adı eşidən kimi dedi:
– Gördün mənim üçün oxuyur.

Qərib aldı, axır yarpağı görək necə tamamladı:

Üç gözəlin biri bizə qohumdu,
O birisi əl dəyməmiş qovundu,
Aşıq Qərib, biri sənın ovundu,
Üç gözəlin birinə mən qurban.

Söz tamama yetdi. Ağcaqız dedi:

– Xanım, gördünmü mənim üçün oxuyur.

Qərib gözünü çevirib gördü, Şahsənəm pəncərədən maral kimi boy-
lanıb ona baxır. Ürəyi qubar elədi, aldı, görək nə dedi:

Hayıl-mayıl pəncərədən baxan yar,⁸
Elə baxdı məni başdan elədi.
Saldı məni zalım yüz min bəlaya,
Yanan cismim od-ataşdan elədi.

Bağban olan sevir güllü bağını,
Əməydim dilini, bal dodağını,
Necə bulud kəsir ay qabağını,
Sevdiyim, örtüyün saçdan elədi.

Bağban olan sevir güllü bağını,
Əməydim dilini, bal dodağını,
Necə bulud kəsir ay qabağını,
Sevdiyim, örtüyün saçdan elədi.

Qərib, gülün dəstə-dəstə dərmışlər,
Dəribəni sinə üstə sərmışlər,
Əcəb vaxtda ixtilata gəlmişlər,
Ayırdı çörəkdən, aşdan elədi.

Belə deyəndə Şahsənəm əlindəki aynanı üzünə tutub, gözlərindən bahar buludu kimi yaş axıtdı. Qərrib butasını belə görəndə sazı alıb, görək nə dedi:

Sərxoş-sərxoş baxır yar aşnasına,
Şahsənəm, əlində aynası gözəl.
Cümlə aləm gəlir tamaşasına,
Büllur piyaləsi, sağısı gözəl.

Yar məni dindirir şirin dil ilə,
Gözə sürmə çəkir, gümüş mil ilə.
Otağı bəzənib qızılgül ilə,
Süsəni, sünbülü, lalası gözəl.

Alışan otaqlı, xoş imarətli,
Gözəllər içində qəddi-qaməti,
Ahu baxışlıdı, laçın sifətli,
Uçmağa, qonmağa cığası gözəl.

Aşıq Qərrib sözün deyər avaznan,
Dindirəndə canım alar o naznan,
Yarım eyvanında, cüt qoşa qıznan,
Şahsənəm əladır, hamısı gözəl.

Söz tamama yetdi, Şahsənəm bir qədər toxtayıb, qızlarnan öz otağına çəkildi.

Xacə gəlib çıxdı, bir qədər şirin söhbətdən sonra məclis quruldu. Tiflisin yaxın-uzaq yerlərindən Qərribin məclisinə axışıb gəldilər. Xacə dedi:

– Qərrib, mənə Ərzurumu tərif elə, səsin mənə çox xoş gəlib.
Xacə belə deyəndə aldı Qərrib, görək nə dedi:

Ağalar, ərzimə bir qulaq verin,⁹
Dastandır dillərdə şanı Ərzrumun.
Bir belə səfalı yer görünməyib
Söylənir cahanda şanı Ərzrumun.

Səfali olur o yerlərin havası,
Çar tərəfdən gəlir bülbül sədası,
Ahular yığnağı, laçın yuvası,
Bənzər gülə hər bir yanı Ərzrumun.

Qərib xoşhal idi gözəl vətəndə,
Qəriblik yamandı ora yetəndə,
Əyan olur qərib bülbül ötəndə,
Gülü gülzardı məkanı Ərzrumun.

Qərib sözünü tamam elədi, qonaqlar yeyib-içəndən sonra hərə öz mənzilinə getdi, Qəribə Xacə yer saldırıb, otaqların birində onu rahat elədi.

Şahsənəm gecəni araya salıb, Ağcaqızı Qəribin dalınca göndərdi, özü də düşüb bağda gözləməyə başladı.

Ağcaqız qalxıb Qəribin yatdığı otağın qabağına gəldi. Qərib yatmamışdı. Ağcaqız pəncərədən onu səslədi. Qərib pəncərədən boylanıb, gördü gələn Ağcaqızdı Xəbər aldı:

– Nə üçün gəldin?

Dedi:

– Qərib, Şahsənəm səni bağda gözləyir.

Qərib Şahsənəm adını eşidən kimi özünü pəncərədən atıb, Ağcaqızın yanına gəldi.

Şahsənəm, üç gecəlik ay kimi ağacların arasından çıxıb, yaşılbəş sona kimi bulaq başında Qəribin yolunu gözləyirdi. Qərib özünü yetirib gördü ki, butası bulaq başında dayanıb, siyah saçlarını hörür, dedi:

– Ey dili-qafil, buna təkcə dil ilə yox, görək sazla da cavab verəm. Alıb sinə sazını, görək nə dedi:

Bulağın başında, saçın hörəndə¹⁰
Göründü gözümə maya qaşların.
Gör necə düşübdür sulara şoqun,
Bənzəyir üç günlük aya qaşların.

Hüsnünün düşübdür cahana şoqi,
Artırıbdır baharda bülbülün zoqi,
Yandırırıbdır məni camalın şoxi,
Ağlını eylədi zay, a qaşların.

Qaşların bəzirgan, gözlərin xoca,
Baxışın peykandı, rüxlərin uca,
Sevindir Qəribi barı bir gecə,
Könlümü salıbdır vaxt qaşların.

Söz tamama yetdi. Şahsənəm dönüb, Qəribi dalı qatında gördü. İki aşiq sarmaşiq kimi sarıldılar bir-birinə.

Səhərin təmiz yeli onları ayıltı. Qərib dedi:

– Ey mənim gözümlə işığı gedirsən, nədir?

Şahsənəm dedi:

– Bəli, gedirəm. Məni atamdan istə. Atam məni sənə verər, verməsə, mən heç kimə getməyəcəyəm.

İki həsrətli əhd-peyman eliyib ayrıldılar.

Qərib Şahsənəmdən ayrılıb, anasının yanına gəldi, dedi:

– Ana, get elçilik elə, Şahsənəmi mənə istə.

Qəribin anası Dəli Mahmudu götürüb, Xacənin yanına gəldilər.

Qəribin anası Şahsənəmi ədəb-qayda ilə oğluna istədi. Xacə dedi:

– Nə eybi var, razıyam. Ancaq oğlun qırx kisə qızıl başlıq verməlidir.

Qəribin anasının boğazının yolu qurudu, birbaşa oğlunun yanına gəlib dedi:

– Oğul, Xacə qırx kisə qızıl istəyir.

Qərib dedi:

– Ana, eybi yoxdur, mən qırx kisə qızılı qazanaram.

İndi sənə kimdən deyim, Şahvələddən. Şahvələd Şahsənəmin əmisi oğlu idi. Eşitdi ki, əmisi qızını Qərib adında birisi istəyir. Qızın da ona meyli var. Elçi göndərdi əmisinin yanına. Xacə razılıq verdi. Qızı Şahvələdə nişanladılar. Elçilər “mübarək olsun” deyib, gedib bu şad xəbəri Şahvələdə yetirdilər.

Şahsənəm eşitdi ki, atası Qəribin elçilərini rədd edib, Şahvələdə söz verib. Şahsənəmin günü oldu qara, gecə-gündüz Qərib deyib ağlamaqda olsun, bu tərəfdən Şahvələd gözəl bir xonça tutub, bir imansız qarı tapdı, xonçaları qarı ilə göndərdi Şahsənəmə.

Qarı Şahsənəmin yanına gəlib, xonçanı qoydu qabağına. Şahsənəm xəbər aldı:

– Qarı nəyə, bu xonçanı kim göndərib?

Qarı dedi:

– Bıy, qadan alım, necə kim göndərib? Sənin nişanlın Şahvələd.

Şahsənəm Şahvələdin adını eşidən kimi xonçaları tulladı çölə. Ağca-qıza tapşırdı ki, “Bu köpək qarını atın pilləkəndən aşağı, itilib getsin cəhənnəmə”. Ağcaqız qarını itələyib saldı pilləkəndən aşağı. Qarı donquldana-donquldana, ombasını çəkə-çəkə özünü yetirdi Şahvələdə. Şahvələd qarını bu halda görüb, xəbər aldı:

– Qarı nənə, necə gəldin?

Qarı dedi:

– Ağrın ürəyimə, necə gələcəm. Nişanlın Şahsənəm xonçanı götürüb həyətdə tulladı, özü də mənə o qədər döydü ki, rəhmətlik nənəmin adı yadımdan çıxdı.

Şahvələd dedi:

– Qarı nənə, sən dünya görmüş adamsan, biz necə eləyək ki, Qərib Tiflisdən rədd olsun.

Qarı dedi:

– Nə bilim, mən sizin işinizə qatışa bilmərəm.

Şahvələd əlini cibinə salıb, bir çəngə pul çıxartdı, qarının ovcuna basıb dedi:

– Qarı nənə, fikirləş görək.

Qarı pulu görən kimi gözləri işıqlanıb, dedi:

– Mənim gözüüm üstə!

Qarı ayrılıb Şahvələddən, Qəribi axtarmaqda olsun, bu tərəfdən Şahsənəmin Qəribə aşiq olması və Şahvələdin adamını qovması xəbəri qızın atasına yetişdi. Xacə Sənan öz arvadını Şahsənəmin yanına göndərdi ki:

– Get, qızına öyüd ver, bizi biabır eləməsin. Qərib kasıb bir oğlandır. O bizə tay deyil.

Anası durub qızının yanına gəldi, ərinin dediyini qızına söylədi. Şahsənəm başını salıb aşağı, bahar buludu kimi gözündən yaş axıdaxıda görək anasına nə cür cavab verdi:

Aldı Şahsənəm:

Başına döndüyüm, gülüzlü ana,
Ana, mən yazığı nə danlayırsan?!
Südüni əmmişəm mən qana-qana,
Ana, mən yazığı nə danlayırsan?!

Sarılıqda heyvalardan sarıyam,
İsmim pakdır, lap sudan da duruyam.
Verməsən də, mən Qəribin yarıyam,
Ana, mən yazığı nə danlayırsan?!

Şahsənəm belə deyəndə anası onun ağzına bir şillə vurub dedi:
– Mən deyirəm bizi biabır eləmə, sən deyirsən mən Qəribin yarıyam.
Şahsənəm dedi:
– Ana, qulaq as!

Qaynasın, qaynasın, peymanə dolsun,
Saralsın gül tək qoy rəngim solsun,
Bu işə pəl vursan, Şahsənəm ölsün,
Ana, mən yazığı nə danlayırsan?

Şahsənəm qurbandı oğlun həbibə,
Məni salmaginə qeyri təbibə,
Ana, razı olun gedim Qəribə,
Ana, mən yazığı nə danlayırsan?!

Söz tamam oldu, anası durub çıxıb getdi. Şahsənəm oturub ağlamaqda, Qəribin yolunu gözləməkdə olsun, sizə deyim Şahvələdin qarısından.

Qərib oturmuşdu daş üstə, vətənə doğru baxırdı. Qarı Qəribə yaxınlaşıb, özünü tanımamazlığa vurub dedi:

– Oğul, bu aralarda təbrizli Qəribin evi haradadı?

Qərib xəbər aldı:

– Nəyinə gərəkdir, qarı?

Qarı dedi:

– Məni Şahsənəm göndərib.

Qərib Şahsənəm adını eşidən kimi qalxıb dedi:

– Nənə, Qərib mənəm. tez de görüm, Şahsənəm nə xəbər göndərib?

İmansız qarı özünü yerə vurub, gözünün yaşını axıda-axıda dedi:

– Oğul, mənim sənə yazığım gəlir. Sən Şahsənəm deyib Təbrizdən buraya köç-külfətnən gəlmisən. Amma Şahsənəm sənə çox vəfasızlıq elədi.

Qərib xəbər aldı:

– Necə?..

Qarı dedi:

– Necəsi yoxdu. Odu, Şahsənəm əmisi oğlu Şahvələdə nişanlandı. Bu gün-sabah da toyu olacaq. Özü də məni göndərdi ki, sənə deyim, ta bir də sən Şahsənəm adını çəkməyəsən.

Qərrib qarıdan belə eşidəndə ürəyi dəmirçi kürəsi kimi od tutub yandı. Sazını əlinə alıb, Şahsənəmin bağına gəldi. Qərrib bağa girib, gördü ki, Şahsənəmin həmişə gəzib dolandığı bağ bu gün elə sakitlikdi ki, gəl görəsən. Bağın hər tərəfindən qəm qara yağış kimi yağır. Bir qədər də Şahsənəmin yolunu gözləyib, gördü ki, gəlib çıxmadı, dərdi təzələndi, Şahsənəmin ona göndərdiyi sözü xatırlayıb, aldı, görək nə dedi:

Xaraba qalasan, ay qərrib ölkə,
Heç səndə oynayıb, gülən yox imiş!
Bülbül susub, bağ pozulub, gül solub,
Yad bağların etibarı yox imiş!

Mən gedirdim, dostum çıxdı qabaqdan,
Acı sözün salmaz məni damaqdan,
Bizim güldən yad güllərə qonmaqdan,
Yad sonanın etibarı yox imiş!

Aşıq Qərrib, qismətin fəryad oldu,
Könül məlul oldu, düşmən şad oldu,
İstəkli dilbərim bizdən yad oldu,
Yad sonanın etibarı yox imiş!

Qərrib günü axşam elədi, Şahsənəm gəlib çıxmadı. Qaş qaraldı, Tiflisin bütün lampaları yandı. Kasıb-kusub evinə çəkildi. Şahsənəm yenə də gəlmədi. Qərrib qarının sözünü təsdiqləyib, dönüb getmək istəyirdi, bir də gördü ki, ağacların arasından bir şey ağarır. Yeriylir irəli, gördü ki, Ağcaqızdı. Ağcaqıza söz deməyə macal verməyib, alıb görək nə dedi:

Səni gördüm, konlum oldu pərişan,¹¹
Əridi ürəyim yağı, Ağcaqız!
Qıya baxıb, könül evin yıxansan,
Tanımırsan solu-sağı, Ağcaqız!

Camalın seçilməz üç günlük aydan,
Qaşların seçilməz kamandan, yaydan,
Bir xəbər ver mənə saçı lay-laydan,
Səhərdən gəzirəm bağı, Ağcaqız!

Eşqilə düşmüşəm mən bu diyara,
Yalvarıram gecə-gündüz mövlaya,
Çünki məcnun oldum saçı Leylaya,
Bir zaman gəzərəm dağı, Ağcaqız!

Mən Qəribin dərdin yaz qələm ilə,
Günüm keçirdirəm qəm-ələm ilə,
Məndən Şahsənəmə sən salam eylə.
Gəlməsə dağdaram bağı, Ağcaqız!

Söz tamama yetdi. Ağcaqız dedi:

– Evi yıxılmışın oğlu, bir səbir elə, gör nə deyirəm?

Qərib dedi:

– De görüm.

Ağcaqız dedi:

– Məni Sənəm göndərib. Dedi ki, sərv ağacının altında məni gözləsin, gəlirəm. Təxsir məndə olub. Mən bir qədər ağır tərپənmişəm. Get, sərv ağacının altında gözlə.

Qərib gəlib sərv ağacının altında oturdu. Quşların cəh-cəhi, bülbüllərin gözəl nəğmələri, güllərin xoş ətri Qəribin huşunu apardı. Elə ki özün-sözün bilmədən, yıxılıb qaldı.

Ağcaqız özünü Şahsənəmə yetirib dedi:

– Şahsənəm, gəl çıxmaq bağa, bülbüllər elə ötüşür ki, gəl görəsən. Qəribi də gəzək, tapaq.

Şahsənəm razı oldu. Hər ikisi bağa çıxdılar. Ta ki, Ağcaqız haman yerə çatıb, Şahsənəmə dedi:

– Şahsənəm, sən burada gözlə, mən sərv ağacının altına dəyim. Bəlkə Qəribi tapa bildim.

Ağcaqız icazə alıb, sərv ağacının altına gəldi. Nə gördü? Qərib elə yatıb ki, heç özündə deyil. Ağcaqız siyah saçlarından üç tel ayıraraq, sinə-saz elədi, görək Qəribi necə oyadır:

Aldı Ağcaqız:

Eyvandan enib yürüdü,¹²
Oyan, ovçu, ovun gəldi.
Şövkü aləmi bürüdü,
Oyan, ovçu, ovun gəldi.

Ağcaqız gördü Qərib oyanmır. Alıb ikinci yarpağını, görək necə dedi:

Siyah zülfün tökmüş üzə,
Sürmə çəkmiş qaşa, gözə,
Eyvanından endi düzə,
Oyan, ovçu, ovun gəldi.

Qərib yenə də ayılmadı. Alıb Ağcaqız, görək axır yarpağı necə tamamladı:

Əli-ayağı xınalı,
Köksü yumru məməli,
Yanları cüft-cüft sonalı,
Oyan, ovçu, ovun gəldi.

Ağcaqız deyir sözünü,
Oyan, Qərib, aç gözünü,
Götür yerdən ay üzünü,
Oyan, ovçu, ovun gəldi.

Qərib yenə ayılmadı. Şahsənəm bağın başından səs gəldiyini eşidib, Ağcaqızı çağırırdı. Ağcaqız gəldi. Şahsənəm ondan xəbər aldı:

– Ay qız, bağda kim var?

Ağcaqız dedi:

– Xanım, Qərib sərv ağacının altında yatıb, çağırıram, oyanmır.

Şahsənəm yüyürüb, özünü Qəribə yetirdi. Nə qədər çağırırdı, Qərib ayılmadı. Hürüklərindən üç tel ayırıb, sinə-saz elədi, görək Ağcaqıza nə dedi:

İki gözüm, Ağca gəlin,
Qərib oyanmaz, oyanmaz!
Eşqiylə oldum divanə,
Qərib oyanmaz, oyanmaz!

Sənəm deyir: aç gözünü,
İstər öpsün ağ üzünü,
Tərəq qərq edib özünü,
Qərib oyanmaz, oyanmaz!

Qərib yenə də ayılmadı. Sənəm ağlaya-ağlaya gəlib oturdu çarhovuzun qırağında. Ağcaqız qəzəbləndi, gəlib, bu dəfə Qəribi elə silkələdi ki, Qərib dik atıldı, xəbər aldı:

– Nə olub?

Ağcaqız dedi:

– Nə olacaq? Şahsənəm düz bir saatdı ki, kəsdirib yanını, ayılmırsan. Qərib Ağcaqızdan belə eşidəndə alıb, görək nə dedi:

Əcəb yerdə məni bərk huş apardı,¹³
Mən heç bilməmişəm yar gəldiyini.
Fələk vurub, baxtım yana çevirdi,
Mən heç bilməmişəm yar gəldiyini.

Zalım fələk yazdı belə yazımı,
Gör necə çevirdi qısa yazımı,
Ürəyimdə qoydu mənim arzımı,
Mən heç bilməmişəm yar gəldiyini.

Qərib deyir: uzun illər gülmədim,
Ağlayıban, göz yaşımı silmədim,
Mənzilində təkcə yarı görmədim,
Mən heç bilməmişəm yar gəldiyini.

Qərib belə deyib, ağlamağa başladı. Bu tərəfdən Ağcaqız qaçıb Şahsənəmi onun yanına göndərdi.

Şahsənəm gəlib gördü ki, Qərib yanıqlı-yanıqlı oxuyur, ağlayır. Daldan qulac qollarını Qəribin boynuna salıb, onu qucaqladı. İki həsrətli sarmaşıq gül ağacına sarılan kimi, bir-birinə sarıldılar. Qərib dedi:

– Ey qəlbimin soltanı, mən səndən ayrılmalı oldum.

Şahsənəm bu sözü Qəribdən eşidən kimi elə bil onu ildırım vurdu. Xəbər aldı:

– Nə üçün? Bu nə sözdü danışırısan?

Qərib dedi:

– Atan Xacə səni mənə vermək üçün qırx kisə qızıl istəyir.

Şahsənəm dedi:

– Elə bundan ötrü məni atırısan? Sən qırx kisə qızıl deyirsən, mən əlli kisə verərəm, təki iş düzəlsin.

Qərib dedi:

– Can Şahsənəm, bu insafdan çox kənar olar. Gəl sən mənə izn ver, gedim, öz əlimin zəhməti ilə bu pulu qazanım, verim atana, sonra şadlıqnan toy edək.

Şahsənəm dedi:

– Bəs nə vaxt gələrsən?

Qərib dedi:

– Bu əhd-peymanə and olsun, yeddi ildən uzaq sürməz. Belə deyəndə Şahsənəm başladı ağlamağa. Qərib Sənəmin bahar buludu kimi axan göz yaşını görcək, ürəyi alışıb, əl atıb sazına, görək Şahsənəmə nə dedi:

Başına döndüyüm gülüzlü sənəm,¹⁴
Getdim, yar, əyləndim, bəlkə gəlmədim.
Bu ayrılıq bizə haqdan verildi,
Getdim, yar, əyləndim, bəlkə gəlmədim.

Şahsənəm saçından iki tel ayırıb, sinə-saz elədi, görək Qəribə nə cavab verdi:

Başına döndüyüm etibarlı yar,
Get, Qəribim, sağlıq ilə gələsən!
Bilirəm ki, vardı səndə etibar,
Get, Qəribim, sağlıq ilə gələsən!

Aldı Qərib:

Dön bəri, dön bəri, bir üzün görüm,
Al yanaqlarının qurbanı olum;
Bir əmanətim var, qoy sənə verim,
Getdim, yar, əyləndim, bəlkə gəlmədim.

Aldı Şahsənəm:

Qurbanın olayım, qaragöz Qərib,
Tez gəl, eşqimizə gülməsin rəqib,
Sənsən mənim hər bir dərdimə təbib,
Get, Qəribim, sağlıq ilə gələsən!

Aldı Qərib:

Yazılmış alnıma eşqin əzəli,
Payız gələr, bağlar tökər xəzəli,
Tapdım Rum elində səndən gözəli,
Getdim, yar, əyləndim, bəlkə gəlmədim.

Aldı Şahsənəm:

Qərib, bu sözlərin əsla yaramaz,
Etibarsız adam igid olamaz,
Belə aşqların adı qalamaz,
Get, Qəribim, sağlıq ilə gələsən!

Aldı Qərib:

Səndən kimsənəyə gəlməz gümanım,
Alagözlü pərim, qaşı kamanım,
Yeddi ilə kəsdim əhdi-peymanım,
Getdim, yar, əyləndim, bəlkə gəlmədim.

Aldı Şahsənəm:

Sənəm deyir: getmə yollar çamurdu,
Sənin bağrın daşdı, ya ki dəmirdi,
Yeddi il dediyim xəylaq ömürdü,
Get, Qəribim, sağlıq ilə gələsən!

Aldı Qərib:

Qəribəm, viranə qalsın bu ölkən,
Qorxum budu gülə sarmaşa tikən,
Qayıtmasam qınar məni hər yetən,
Getdim, yar, əyləndim, bəlkə gəlmədim.

Söz tamam oldu. Hər iki həsrətli yenidən görüşüb, öpüşüb, halal-hümmət etdikdən sonra Şahsənəm dedi:

– Qərib, indi hara getmək istəyirsən?

Qərib dedi:

– Ruma getmək fikrindəyəm.

Qərib elə deyəndə Şahsənəm fikirləşdi ki, Qərib Ruma getsə, mən-
dən də gözəlini tapacaq. Ona görə də alıb, görək nə dedi:

Başına döndüyüm, qurban olduğum,¹⁵
Amandı, Qəribim, getmə Ruma sən!
Gəzdiyin yerlərdə yad eylə məni,
Amandı, Qəribim, getmə Ruma sən!

Aldı Qərib:

Əyər mövlam mənə kömək olarsa,
Ağlama, sevdiyim, yenə gələrəm!
Əcəl şərbətini canım dadmasa,
Ağlama, sevdiyim, yenə gələrəm!

Aldı Şahsənəm:

Lənət olsun o günlərə, o dəmə,
Yazıq canım necə dözsün sitmə,
Sən getsən bürünnəm qaraya, qəmə,
Amandı, Qəribim, getmə Ruma sən!

Aldı Qərib:

Yazılmış alnıma eşqin əzəli,
Payız olar, bağlar tökər xəzəli,
Neyləyirəm səndən qeyri gözəli,
Ağlama, sevdiyim, yenə gələrəm!

Aldı Şahsənəm:

Sənəm deyir: halım xeyli yamandı,
Uca dağlar başı tozdu, dumandı.
Bu ayrılıq bizə xeyli zamandı,
Amandı, Qəribim, getmə Ruma sən!

Aldı Qərib:

Rəsul idim, Qərib dedin adıma,
Mövlam yetsin köməyimə, dadıma,
Qürbət eldə Sənəm düşər yadıma,
Canım oda atıb, yenə gələrəm!

Söz tamama yetdi. Qəriblə Şahsənəm yenidən görüşüb ayrıldılar.
Qərib burdan birbaşa anasının yanına gəldi. Anası gördü ki, oğlu
geyiniib, səfər libasında, xəbər aldı:

– Oğul, hara gedirsən?

Qərib dedi:

– Ana, qulaq as, deyim:

Aldı Qərib:

Qurban olum sənə, gülüzlü ana,¹⁶
Gedirəm qürbətdə gözəm bir zaman,
Bir səfər sövdası vardı başımda,
Gedirəm qürbətdə gözəm bir zaman.

Aldı Qəribin anası:

Nə sövdadı yenə düşüb başına,
Ağlar qoyma bizi, getmə qürbətə.
Bağrımı döndərdin tey qızıl qana,
Ağlar qoyma bizi, getmə qürbətə.

Aldı Qərib:

Canım ana, gəl əylətmə sən məni,
Eyləyirəm haqqa əmanət səni,
Tapşırıram sənə butam Sənəmi,
Gedirəm qürbətdə gözəm bir zaman.

Aldı Qəribin anası:

Mən kömək istərəm sənə xudadan,
Fərəc versin sənə böyük Yaradan.
Ölsəm kim götürər məni aradan?
Ağlar qoyma bizi, getmə qürbətə.

Aldı Qərib:

Qəribəm, dəmadəm ağlayıram mən,
Sinəm eşq oduna dağlayıram mən.
Sənəmsiz dünyanı neyləyirəm mən?
Gedirəm qürbətdə gözəm bir zaman.

Aldı Qəribin anası:

Gecə-gündüz yollarında ağlaram,
Al geyərəm, başa qara bağlaram,
Oğul deyib, mən sinəmi dağlaram,
Ağlar qoyma bizi, getmə qürbətə.

Qərib anası, bacısı ilə halallaşmış, qəhvəxanaya gəlmiş. Aldı, görək Dəli Mahmud nə dedi:

Qürbət eldə baş yastığa gələndə,
Qayət yaman olar işi Qəribin.
Gələn olmaz, gedən olmaz yanına,
Siyah torpağıyla daşı Qəribin.

Yazıq derlər bu Qəribin adına,
Doymaq olmaz ləzzətinə, dadına,
Hər saldıqca yaraların yadına,
Durmaz əsla çeşmi yaşı Qəribin.

Qərib anasını, bacısını Dəli Mahmud tapşırırdı, halal-hümmət eləyib, yola düşdü.

Şahvələd eşitdi ki, Qərib gedir, onu öldürmək niyyətilə Tiflisdən çıxdı. O vaxt gəlib çatdı ki, gördü Qərib Kürü addıyıb. Kor-peşman geri qayıtdı. Şahsənəm xəbər göndərdi ki, bu gün-sabah toyun başlayıram. Şahsənəm baxıb gördü, zornan da olsa onu aparacaqlar, Şahvələd xəbər göndərdi ki, məni yeddi il gözləsin. Şahvələd Sənəmi yeddi il gözləməkdə olsun, sənə deyim Qəribdən.

Ustad dili yüyrək olar. Qərib bir müddət yol gedib axır gəlib çatdı Hələb şəhərinə. Hələbi görən kimi təbinə zor gəlib, görək bu şəhəri nə cür tərif elədi:

Aldı Qərib:

Şükür olsun Yaradana,
Sənə gəldim, Hələb şəhri.
Ayrı düşdüm vətənimdən,
Sənə gəldim, Hələb şəhri.

Ayrıldım qonça gülümdən,
Köksü sarı bülbülümdən,
Kəkilləri sünbülümdən,
Sənə gəldim, Hələb şəhri.

Ayrıldım nazlı yarımdan,
Üzüm gülməz ah-zarımdan,
Canım odlanır narımdan,
Sənə gəldim, Hələb şəhri.

Qərib sözünü tamam eləyib, oradan gəlib çıxdı bir qəhvəçi dükanına. Bir neçə müddət burada qalıb, çalıb oxuduqdan sonra, səs yayıldı Hələbə ki, bir belə aşiq gəlib, qabağında heç bir ustad dayana bilmir.

Bu xəbəri eşidən yaxın-uzaq yerlərdən qəhvəçi dükanına gəlib, Qəribin oxumasına qulaq asırdılar. Qərib burda qalıb, günün keçirtməkdə olsun, sənə deyim Tiflisdən.

Qərib neçə vaxt idi ki, getmişdi. Şahvələd Şahsənəmi könülə gətirmək üçün gündə bir tədbir görürdü. Amma Şahsənəm Qərib deyib, gecə-gündüz ağlayır, Qəribin təsəllisini almaq üçün hər gün onun anasının yanına gəlirdi. Bir gün Şahvələd eşitdi ki, Şahsənəm hələ də Qəribdən əl çəkməyib, gecə-gündüz Qəribin anasının evindədi, onlara əl tutur, Güloğlanı tapıb dedi:

– Al, bu pulu, get, Qəribi harda görsən vur, öldür, qanlı köynəyini götür, gəl ver anasına.

Güloğlan Şahvələddən pulu alıb, üz qoydu getməyinə. Nə qədər dərə-təpə gəzdisə, Qəribi tapa bilmədi, yoruldu, gördü ki, qıçları getmir, yerə oturub dedi:

– Kim bilir, Qərib indi harda itib batıb. Yaxşısı budur bir şikar eləyim, başını kəsib, öz köynəyimi onun qanına bulayım, aparım verim Qəribin anasına. Şahvələdin yanında da başım uca olsun.

Güloğlan bir şikar eləyib, başını kəsdi, öz köynəyini qana bulaşdırdı, gəldi Qəribin anasının yanına, dedi:

– Ana, başın sağ olsun. Oğlun mənimmən gəlirdi. Yolda onu həramilər öldürdü. Bu da onun qanlı köynəyi.

Qəribin anası, bacısı qanlı köynəyi basıb bağrılarına, Qərib deyib ağlamağa başladılar.

Şahsənəm eşitdi ki, Qəribin qanlı köynəyini Güloğlan gətirib, qara paltar geyib, gəldi Qəribin anasının yanına. Neçə gün, neçə gecə matəm saxladılar. Ancaq Şahsənəm ağlayırdısa da, Qəribin ölməsinə inanmırdı. Qəribin anası, bacısı da o qədər ağladılar ki, iki gözdən oldular, dünya işığına həsrət qaldılar. Gün keçdi, il dolandı, Qəribin getməsindən düz altı il yarım keçdi.

Şahvələd Şahsənəmə adam göndərdi ki, hazırlaşsın, bu yaxınlarda toyu edəcəyəm. Şahsənəm durub gəldi Qəribin anasının yanına, dedi:

– Ana, Şahvələd mənim toyumu lap yaxınlaşdırıb. Mən də əhd eləmişəm ki, Qəribdən başqa heç kimə getmiyəcəyəm. Təvəqqe eləyirəm, gedək yol kənarında oturaq. Hələbə gedib-gələn bəzirganlardan xəbər tutaq. Bəlkə Qəribdən bir əhval öyrənə bildik. Mən bilirəm, o sağdı, ölməyib.

Qəribin anası razı oldu. Gəlib oturdular yol üstə.

Xacə Əhməd deyilən birisi Hələb şəhərinə gedirdi. Gördü ki, yol kənarında üç fağır oturub. Bəzirgan Əhməd gəlib, bunlara pul verdi. Qəribin bacısı pulu almayıb, görək, bəzirgan Əhmədə nə dedi:

Aldı Qəribin bacısı:

Sənə qurban olum, bəzirganbaşı,
Gözlərəm yolları, qardaş gəlmədi.
Nə gecəm gecədi, gündüzüm gündüz,
Gözlərəm yolları, qardaş gəlmədi.

Yeddi ildi yollarını gözlərəm,
Xəncər alıb, bağrım başın teylərəm,
O gəlməsə, bu qürbətdə neylərəm?
Gözlərəm yolları, qardaş gəlmədi.

Yaman olur qarlı dağlar ucası,
Bir dərdim var, o da qardaş acısı,
Sənəm butasıdır, mənəm bacısı,
Gözlərəm yolları, qardaş gəlmədi.

Əhməd bəzircan dedi:

– Anam, bacım, siz kimsiniz? Nə yerin adamısınız?

Qəribin anası dedi:

– Bəzircanbaşı, biz sail deyilik, mən təbrizli Məmməd Söydayarın külfətiyəm. Bu qızım, bu da oğlumun nişanlısıdır. Oğlum indi düz yeddi ildir ki, Hələb şəhərinə pul qazanmaq üçün gedib, bu vaxta kimi heç bir xəbər yoxdur.

Əhməd bəzircan Məmmədin adını eşidən kimi “vay, o mənim lap yaxın dostumdu”, – deyib, aldı, görək nə dedi:

Əhməd bəzircandı, bil, mənim adım,
Sizi gördüm, ərşə çıxdı fəryadım,
Əvvəl sail bildim, kömək etlədim,
Xəbər ver, oğlunu tapım, gətirim.

Aldı Qəribin anası:

Gəlişin haradan, bəzircanbaşı?
Alıban satırsan alı, qumaşı,
Gecə–gündüz axıdaram göz yaşı,
Gözdən oldum, oğul–oğul deməkdən.

Aldı Əhməd bəzircan:

Gəlişimdi mənim Təbriz elindən,
Alıram, satıram dünya malından,
Söylə, nəyə, gəlsin kəlamın dildən,
Nişan ver, oğlunu tapım, gətirim.

Aldı Qəribin anası:

Aləm bilir çoxdu sinəmdə dərdim,
Doqquz ay qoynumda oğul becərdim,
Qaragözlü nocavanım itirdim,
Gözdən oldum, oğul–oğul deməkdən.

Aldı Əhməd bəzircan:

İtirmərəm mən Məmmədin namını,
Haqq özü yetirsin tez muradını,

Söylə mənə sən oğlunun adını?
Nişan ver, oğlunu tapım, gətirim.

Aldı Qəribin anası:

Fələk tökdü qara küllər başıma,
Rəhm eylə sən gözdən axan yaşıma,
Qəribin həsrəti düşdü başıma,
Gözdən oldum, oğul-oğul deməkdən.

Söz tamama yetdi. Əhməd bəzircan dedi:

– Ana, indi oğlunun adını bildim, səbir elə. Hələb şəhərinə çatan
kimi orada olsa tapıb göndərərəm.

Şahsənəm bu sözü eşidən kimi sevinib, bəzircan Əhmədin əlini öpdü.
Saçından iki tel ayırıb, döşünə basdı, görək Əhməd bəzircana nə dedi:

Aldı Şahsənəm:

Qulun olum sənə, hörmətli xacə,
Degilən Qəribə, durmasın, gəlsin!
Yeddi ildi həsrətini çəkirəm,
Degilən Qəribə, durmasın, gəlsin!

Əhməd bəzircan Şahsənəmdən belə eşidəndə öz-özünə dedi:
“Qoy bunu bir sınaqdan keçirəm, görüm Qəribi ürəkdən sevirmi?”.

Aldı Əhməd bəzircan:

Qurban olum sənə, alagöz xanım,
Razı olsan, səni allam oğluma.
Bivəfadan nə kar çıxacaq sənə,
Razı olsan, səni allam oğluma.

Aldı Şahsənəm:

Sözünü bilmədin, bəzircan xoca,
Yolunda çəkmişəm xeyli işgəncə,
İnsafdı dəyişmək qızılı tunca?!
Degilən Qəribə, durmasın, gəlsin!

Yeddi ildi mənim yarım gedibdi,
Sırrımı deməyə sənə ayıbdı,
Şahsənəm butası Aşıq Qəribdi,
Dəgilən Qəribə, durmasın, gəlsin!

Aldı Əhməd bəzircan:

Heç kəs bilməz mənim bu cür halımı,
Xərc eləyəm əldə olan malımı,
Qoyaram yolunda şirin canımı,
Soraqlaş, Qəribini taparam.

Əhməd bəzircanam, indi gedərəm,
Rumi, şamı, Hindi tamam gəzərəm,
Qul olsa, pul verib, azad edəyəm,
Soraqlaş, Qəribini taparam.

Söz tamama yetdi, Şahsənəm Əhməd bəzircandan təvəqqe elədi ki, Qərib harda olsa tapıb gətirsin; barmağındakı üzüyü də çıxarıb, nişan üçün verdi Əhməd bəzircan. Əhməd bəzircan söz verib dedi:

– Qızım, mənim nə oğlum var, nə də qızım. Səni sınayırdım. Xatir-cəm ol, gedib Qəribini tapıb, sənə yetirərəm.

Əhməd bəzircan sözünü tamam eləyib, yola rəvan oldu.

İndi sənə deyim Qəribdən. Qərib bir müddət Hələb şəhərində qəhvə-xanada çalışıb oxudu. Qəribin ustadlığı hər tərəfə yayılmışdı.

Hələb paşası eşitdi ki, Qərib adında birisi Hələbə gəlib, bütün aşığıları bağliyib. Əmr verib, haman saat onu hüsuruna istədi. Adamlar gəlib Qəribi axtarmaqda olsunlar, bu tərəfdən də Əhməd bəzircan gəlib çıxdı Hələbə, girdi qəhvəçiyə, camı şərbətnən doldurdu, Sənəm verdiyi üzüyü də camın içinə salıb dedi:

– Kimdi burada Qərib, qalxsın ayağa, bu camı alıb içsin.

Heç kim yerindən qalxmadı. Bu vaxt Qərib əlində saz içəri girdi. Əhməd bəzircan bir də təkrar elədikdə Qərib alıb camı, çəkdi başına. Gördü Şahsənəmin üzüyü camın içindədi. Üzüyü alıb öpüb gözünün üstə qoyandan sonra ürəyi dəmirçi kürəsi kimi od tutub, alışıb yandı. Sazını sinəsinə basıb, görək Əhməd bəzircandan nə soruşdu, Əhməd ona nə cavab verdi.

Aldı Qərib:

Başına döndüyüm, bəzircan xoca,¹⁷
Canım xacə, necə gördün Sənəmi?
Nə gündüzüm gündüz, nə gecəm gecə,
Canım xacə, necə gördün Sənəmi?

Aldı Əhməd bəzircan:

Haqq sənə göndərsin Xıdır İlyası,
Ağlar, sızlar gördüm nazlı Sənəmi.
Vardı sənə Şahsənəmin duası,
Ağlar, sızlar gördüm nazlı Sənəmi.

Aldı Qərib:

Mən gələndə dərilmədi gülləri,
Mənə qismət oldu Hələb çölləri,
Söylənirmi Şahsənəmin sözləri?
Canım xacə, necə gördün Sənəmi?

Aldı Əhməd bəzircan:

Yaxın dostlar səni sorub ararlar,
Uçan quşdan səni, Qərib, sorarlar,
Anan, bacın geyinibdi qaralar,
Qaralar içində gördüm Sənəmi.

Aldı Qərib:

Bizim ellər bahar idi, yaz idi,
Göllərində ördək idi, qaz idi,
Xan Sənəmin gəlin idi, qız idi?
Qərib deyir: necə gördün Sənəmi?

Aldı Əhməd bəzircan:

Mən gələndə sizin ellər yaz idi,
Göllərdəki ördək idi, qaz idi,
Şahsənəmin gəlin deyil, qız idi,
Ağlar, sızlar gördüm nazlı Sənəmi.

Söz tamam oldu. Qərib dedi:

– Əhməd bəzircan, hazırlaş, gedək.

Bu vaxt Hələb paşasının adamları girib içəri, Qəribi tutub apardılar paşanın yanına. Əhməd bəzircan da düşdü bunların dalınca. Gəlib çıxdılar paşanın hüsuruna.

Aldı Qərib paşaya nə dedi:

Paşam, mərhəmət et mənim halıma,
Gəlsin deyib, ismarlamış yar məni.
Elə insaf, mürvət mənim halıma,
Gəlsin deyib, ismarlamış yar məni.

Genə bahar oldu, durna düzüldü,
İndi Şahsənəmin bağı üzüldü,
Şahsənəmdən bizə məktub yazıldı,
Gəlsin deyib, ismarlamış yar məni.

Aşıq Qərib deyir dərini dildən,
Çarəsini dilər obadan, eldən,
Kömək elə, alım yarımı əldən,
Gəlsin deyib, ismarlamış yar məni.

Paşa dedi:

– Ey Qərib, de görüm sən kimsən, nəçisən?

Qərib dedi:

– İzn ver, deyim.

Aldı Qərib:

Ayrıldım elimdən, çıxdım qürbətə,¹⁸
Ağlaram, sızlaram, kimsəm yox mənim.
Qərib deyə düşdüm dildən–dillərə,
Ağlaram, sızlaram, kimsəm yox mənim.

Gənc yaşımda tərəkəylədim vətənim,
Qürbət ellər olub mənim məskənim,
Gözü yolda ağlar qaldı Sənəmə,
Ağlaram, sızlaram, kimsəm yox mənim.

Aşıq Qərib yanıq-yanıq söyləsin,
Enib eşqin dəryasına boylansın,
Haqq səni dünyada namdar eyləsin,
Ağlaram, sızlaram, kimsəm yox mənim.

Söz tamam oldu, Hələb paşası dedi:

– Mən bilirəm sən qəribsən, bu ölkədə kimsən yoxdu. Ancaq deyirlər ki, sən çox zor aşıqsan. Əgər bizim aşiqnan döş-döşə gəlib, onu bağlıya bilsən, səni azad edərdəm. Yox, bağlıya bilməsən, boynunu vurdu-racağam.

Qərib razılıq verdikdən sonra paşa məclis qurdu. Həmin məclisə Hələb şəhərinin möhtərəm adamlarından bir neçəsi çağırıldı. Paşanın aşığı da həmin məclisə gəldi. Aşıq dedi:

– Qərib, sən başlayırsan, yoxsa mən?

Qərib dedi:

– Bizlərdə qaydadı, meydanda yolu əvvəlcə düşməyə verərik. Sən də, mən də sənin ardınca gəlim.

Qərib belə deyəndə paşanın aşığı alıb, görək Qəribə nə dedi:

Aşıq dedi:

Utanmadın gəlib girdin meydana?
Bu meydanda ərkan olu, yol olu.
İndi o dünyanı göstərrəm sana,
Bu meydanda qovğa olu, zor olu.

Aldı Qərib:

Gəl mənimlə sən heç girmə meydana,
Mənəm deyən, mənəm kimi qurd olu.
Ustad isən, gəl incitmə özünü,
Bu meydandan qurtaranlar mərd olu.

Aldı aşiq:

Zikr eləyib, mən də gəlmişəm cuşa,
Mat qalarsan bugünkü tər savaşa,
Bir od vurram, ayaqların tutuşa,
Onda sənin yəqin dilin lal olu.

Aldı Qərib:

Kamil usta, oturgilən yerinə,
Loğalanıb düşmə aşiq girinə,
Bir aşiq ki, xor baxarsa birinə,
O da qorxmaz ondan, daha sərt olu.

Aldı aşiq:

Ərənlər əlindən badə içdinmi?
Bulanlıq çayları axıb keçdinmi?
Bu meydana girib, sərdən keçdinmi?
Aşıqlıqda başqa-başqa hal olu.

Aldı Qərib:

Mən Qəribəm, çıxmamışam yolumdan,
Bəd kəlam çıxmayıb əsla dilimdən,
Pələng olsan, qurtarmazsan əlimdən,
Bu rüsvaylıq sənə böyük dərd olu.

Hərbə-zorbanı qurtardılar. Dedilər:
– İndi də Qərib desin, aşiq cavab versin.
Qərib sazi döşünə mindirib dedi:

Dinləyin, ustalar, xəbər sorayım,
Bu aşıqlıq kimdən icad olubdu?
Başınıza olmaz işlər açayım,
O kimdi ki, qəmdən azad olubdu?

Aşığın başı taqqıldadı, gözlərini yerə dikdi, cavab verə bilmədi.
Qərib aldı gerisini, dedi:

Usta, bilmirsən elmin başını,
Nə ilə kəsdilər qəndil daşını,
Əvvəl kimdi özü kəsdi başını?
Bunu bilən aşiq ustad olubdu.

Bu Qərib söylədi sizə sualı,
Qüdrəti-yəzdanla buldu kamalı,
Gürzinən qılıncın nədi əzəli?
Gör ki, dünya necə abad olubdu?

Daşdan səs çıxdı, aşığıdan səs çıxmadı. Qərib dedi:

– Könlün sınmasın, qoy cavabını da verim.

Aldı Aşiq Qərib:

Ay ustalar, alın verim cavabı,
Aşıqlıq Adəmdən icad olubdu.
Dinləyin sözümü bir-bir, həzərat,
O Adəmdi qəmdən azad olubdu.

Elmin başı budu: eyləmək səbir,
Qəndil daşı kəsən ol ismi Qəfur,
Öz başını kəsən göydə buluddur,
Cəbrayıl hər elmə ustad olubdu.

Yenə Aşiq Qərib açdı sualı,
Eşq dəryasını içib, buldu kamalı,
Aləm fazillərdən olmayıb xalı,
Dünya kamal ilə abad olubdu.

Qəribin sözü aşığı bərk tutdu, dodaq dodaqdan qımıldanmadı. Adamlar yerbəyerdən dedilər:

– Afərin, Aşiq Qərib, həqiqətən də haqq aşığısan, halal olsun sənə!

Paşa dedi:

– Aşiq, Təbrizin başına gələn əhvalatı deyərsənmi?

Aşiq Qərib aldı, görək nə dedi:

Dinləyin, ağalar, tərif edəyim,
Yaman müşkül oldu işi Təbrizin.
Bir də gördüm göydən atəşlər yağır,
Yandı dağıyınan daşı Təbrizin.

Təbrizin çövrəsi bir mətin qala,
Atəş yağır idi dağa, həm yola,
Kimisi əsir oldu, kimisi kölə,
Daş üstə qalmadı daşı Təbrizin.

Aşıq Qərib çəkdi zarıla ahı,
Öylə cəng olmamış dünyada dahı,
Vanın bəyi ilə Gilanın şahı,
Qoymadı daş üstə daşı Təbrizin.

Afərin səsləri asimana bülənd oldu. Paşa Qəribdəki fərasətə, kamala, onun bülbül kimi cəh-cəh vuran səsinə heyran olub dedi:

– Qərib, mən səni burda saxlayacağam, buraxmayacağam. Gəl, qal mənim yanımda. Ye, iç, göz, kefini çək.

Paşa belə deyəndə Qərib sazını alıb, yanıqlı-yanıqlı paşaya görək nə cür cavab verdi:

Sevdiyimdən namə gəldi,
İzin ver, paşa, mən gedim.
Ağlar qalıbdı sevdiyim,
İzin ver, paşa, mən gedim.

Qürbət qəhri, gözüm nəmi,
Artıbdı könlümün qəmi,
Anam, bacım gözlər hamı,
İzin ver, paşa, mən gedim.

Qərib keçib öz canından,
Ayrı düşüb cananından,
Yeddi ildi gəzir giryan,
İzin ver, paşa, mən gedim.

Söz tamam oldu. Paşa xəbər aldı:

– Qərib, mən bir şey başa düşmədim. Açıq de görək nə demək istəyirsən? Mənim yanımda qalsan sənün günün xoş keçməzmi?

Qərib dedi:

– Paşa, mənim dərdim başqadı.

Qərib başına gələn əhvalatı əvvəldən axıra kimi paşaya nağıl elədi. Paşa işi belə görən kimi əmr verdi ki, Qəribə qırx kisə qızıl versinlər.

Qərib qırx kisə qızılı alıb heybəsinə qoyduqdan sonra getmək istəyəndə gördü çöldə elə bir tufandı ki, göz-gözü görmür. Yer, göy qardan ağ paltar geyibdi. Alıb sazını, görək nə dedi:

Vardı şikayətim fələk əlindən,
Fələyə mən düşmən oldum, ağlaram!
Qorxum budu, həsrət qalam yarıma,
Fələyə mən düşmən oldum, ağlaram!

Bizim ellər dağdı, daşdı, virandı,
Qadir mövlam hər mətləbi verəndi,
Bayırda qar, çovğun, dolu, borandı,
Vətənimdən ayrı düşdüm, ağlaram!

İyid odu öz sirrini gizləyə,
Ciyərini kabab edib, közləyə,
Rəvamıdı Qərib burda gözləyə,
Fələk ilə düşmən oldum, ağlaram!

Söz tamam oldu, paşa gördü ki, bayırda elə çovğundu ki, Qəribə
getmək mümkün olmayacaq, dedi:

– Qərib, gəl getmə. Bu yollarda tələf olarsan.

Qərib başladı ağlamağa, paşa Qəribin ağlamağını görüb, ürəyi yandı,
əmr verdi ki, Qəribə at versinlər. Həmin saat paşanın adamları Qəribə
bir yaxşı at verib yola saldılar.

Qərib bəzirganla, paşa ilə xudahafizləşib, Tiflisə sarı gəlməkdə oldu.
Bir müddət yol gəldikdən sonra bir çəmənlikdə oturdu.

Bir tərəfdən öz vətəninə ayrılması, o biri tərəfdən sevgilisi Şah-
sənəmdən ayrılması, özünün çölü-bərribiyaban içərisində qalmasını
yadına salıb sazını sinəsinə basdı, öz halına münasib görək nə dedi:

Qadir mövla, budu səndən diləyim,
Fələk məni daşa saldı, ağlaram!
İndi bildim muradıma çatmadım,
Fələk mənim canım aldı, ağlaram!

Əcəl gəldi, başım üstə dayandı,
Şirin canım eşqin oduna yandı,
İndi bildim, fələk mənə düşmədi,
Fələk mənim canım aldı, ağlaram!

Mən harada qaldım, vətən harada,
Qurban olum Sənəm təkin yara da,
Kim Qəribi dəfn eyləyər burada?
Fələk mənim canım aldı, ağlaram!

Söz tamam oldu, onun səsinə eşidib harayına gələn olmadı. Çovğundan onun atı da öldü. Aldı Qərib, görək nə dedi:

Sidqinən çağırram, şahların xası,
Qəribəm, vətənə sən yetir məni.
Ya xatəmənbiya ümbət ağası,
Qəribəm, vətənə sən yetir məni.

Bir yanımdağ almış, bir yanımduman,
Qalmışam piyada, halım çox yaman.
Yet imdada, ey Xızr, ələman!
Qəribəm, vətənə sən yetir məni.

Qəribəm, söylərəm ağdan, qaradan,
Məni haqq qurtara yaman bələdan,
On səkkiz min aləmi, ay Yaradan,
Qəribəm, vətənə sən yetir məni.

Söz tamam olan kimi bir ağ atlı bunun yanına gəldi, salam verdikdən sonra dedi:

– Gəl, min tərkimə.

Qərib bu ağ atlının tərkinə mindi. Ağ atlı dedi:

– Ey cavan, yum gözlərini.

Qərib gözlərini yumdu. Bir dəqiqə keçməmişdi ki, atlı səsləndi:

– Aç gözlərini.

Qərib gözlərini açanda gördü Ərzurumdadı. Qərib o tərəf-bu tərəfə baxanda gördü atlı yoxdu. Yenə yola düşdü. Bir qədər getmişdi ki, həmin atlı yenə onun qabağına çıxdı, dedi:

– Oğlan, bəs indi hara gedirsən?

Qərib dedi:

– Qurbanın olum, sənə səhv demişəm, Qarsa gedəcəyəm.

Atlı dedi:

– Niyə yalan deyirsən? Min tərkimə, gözlərini yum. Qərrib onun tərkinə minib gözlərini yumdu. Atlı dedi:

– Aç gözlərini.

Qərrib gözlərini açıb, gördü Qarsdadı, atlı da yoxdu, qərrib Tiflisə tərəf getməyə başladı. Bir qədər getmişdi ki, atlı yenə onun qabağına çıxıb dedi:

– Niyə yalan danışsın? Sən başqa yerə gedəcəksən.

Qərrib xəcalət çəkə-çəkə dedi:

– Sənə fəda olum, ağa, insan tezdən yalan danışdı, gərək axşama qədər danışsın, tərgidə bilməz. Mən Tiflisə gedəcəyəm.

Atlı dedi:

Elə isə min tərkimə, yum gözünü.

Qərrib onun tərkinə minib gözlərini yumdu.

Atlı dedi:

– Aç gözlərini.

Qərrib gözlərini açıb, gördü Tiflisdədi. Atlının atının boynunu qucaqlayıb dedi:

– Sənə fəda olum, mən desəm bu tezlikdə Hələbdən buraya gəlmişəm, heç kəs inanmaz. Bəs mən onları necə inandırım?

Atlı dedi:

– Atımın ayağının altından bir ovuc torpaq götürüb, sürt ananın gözlərinə, sağalsın, onda hamı inanar.

Qərrib onun atının ayağının altından bir ovuc torpaq götürüb qəddini düzəldəndə gördü atlı qeyb olub. Bildi ki, bu, ərənlərdən imiş.

Qərrib bir qədər gedəndən sonra sevgilisi Şahsənəmin qəsriini gördü. Ürəyi qubar elədi. Sazı döşünə basıb dedi:

Min qovğalar çəkdi başım
Axır çatdım sənə, Tiflis!
Baxım sənə qoy doyunca,
Axır gəldim sənə, Tiflis!

Siyah saçları darandı,
Canım həsrətində yandı,
Sənəmin qəsrii göründü,
Axır gəldim sənə, Tiflis!

Aşıq Qərib gəldi elə,
Gəzir bağı gülə-gülə,
Gəldiyimi yara söylə,
Şükür, gəldim sənə, Tiflis!

Söz tamama yetdi. Qərib Tiflis şəhərinə daxil olub, bir bulağın başına gəldi. Gördü bülbüllər cəh-cəh vurur, o tərəf-bu tərəfə ötür, gülə razı-niyaz eləyirlər. Qərib aldı, görək nə dedi:

Bülbül, cəh-cəh vurub bağça-bağlarda,
Qərib-qərib ötmə, könül şən deyil.
Bəlkə sevgin səni arar yuvada,
Qərib-qərib ötmə, könül şən deyil.

Bülbül ötüşəndə bahar, yaz gəlir,
Bu gülşəndə səfa mənə az gəlir,
Qorxuram ki, canan məndən vaz gəlir,
Qərib-qərib ötmə, könül şən deyil.

Mənə Hələb oldu bir ağır zindan,
Gecə-gündüz orda edərdim əfqan.
Düşdüm dildən-dilə, aman əlaman!
Qərib-qərib ötmə, könül şən deyil.

Qərib sözünü tamama yetirdi. Bir də gördü bacısı çiyində sənək bulağa gəldi, özü də başdan ayağa qara geyibdi. Qəribi tanımadı. Qərib ondan soruşdu:

– Nə üçün qara geymisən?

Qız dedi:

– Diyar-qürbətdə bir qardaşım var idi. Ölüm xəbəri gəldi. İndi nişanlısını ərə verirlər, bu gecə xına gecəsidir.

Qərib dedi:

– Qardaşın sağdı, bu gün-sabah gələr. Bu gecə məni qonaq saxlayın.

Bacısı onu götürüb evlərinə gətirdi. Anası narazı oldusa da, qonaq saxladı. Qərib sazını divardan asılı gördü, bacısına dedi:

– O sazı ver, çalım.

Bacısı dedi:

– Yaslı-yaralıyıq, saz çalmaq olmaz.

Qərib dedi:

– Yaslı–yaralı hava çalacağam.

Arvad dodaqaltı qızına qımıldandı ki, bu nə hayasız qonaq imiş, bunu sən haradan gətirdin? Qərib durub, özü saz saldı, döşünə basıb dedi:

Aldı Qərib:

Canım ana, gözüüm ana,¹⁹
Ana, mən Qəribəm, Qərib!
Sənə qurban özüm, ana,
Ana, mən Qəribəm, Qərib!

Qəribin anası onun cavabında dedi:

Xoş gəldin, səfa gətirdin,
Oğlum Qərib, haçan gəldin?
Məni odlara yandırdın,
Oğlum Qərib, haçan gəldin?

Aldı Qərib:

Sinəmə döyərəm daşı,
Gözümdən tökərəm yaşı,
Görmürəm Heydər qardaşı?
Ana, mən Qəribəm, Qərib!

Aldı anası:

Atdılar atın çapardı,
Sınıq könüllər yapardı,
Heydəri Tona apardı,
Oğlum Qərib, haçan gəldin?

Aldı Qərib:

Hacılar eylərdi hacı,
Yoxdur dərdimin əlacı,
Sən Nərgiz də mənə bacı,
Ana, mən Qəribəm, Qərib!

Aldı anası:

Banunun ürəyin deşdin,
Boynuna xələtin biçdin,
Harda idin, gəldin çıxdın,
Oğlum Qərib, haçan gəldin?

Söz tamama yetdi, anası, bacısı Qəribnən qucaqlaşdı, öpüşüb görüşəndən sonra Qərib xəbər aldı:

– Ana, mənə Şahsənəmdən bir xəbər?

Anası dedi:

– Oğul, bu gün Şahsənəmin toyudu.

Bunu eşidəndə Qərib dayana bilmədi. Dəli Mahmudun yanına gəldi, onu da götürüb, Şahvələdin toy məclisinə getdi.

Şahsənəm diqqətlə Qəribə baxırdı. Bu zaman Qəribin anası, bacısı onun yanına gəldilər. Şahsənəm aldı, görək Qəribin anasına nə dedi:

Başına döndüyüm, gülüzlü ana,
Ölməyəydi kaş ki, balan gələydi.
Oduna yandığım, ay aman, ana,
Ölməyəydi kaş ki, balan gələydi.

Lülə-lülə zəhərləri içərəm,
Xəncər alıb, qara bağrım biçərəm,
Tezlik ilə bu dünyadan köçərəm,
Ölməyəydi kaş ki, balan gələydi.

Şahsənəmə, qələm tuta qaşımı,
Seyrəqiblər gəlib silə yaşımı,
Qəbr içində uca edər başımı,
Məzar daşım qoyan Qərib gələydi.

Adamlar aşığı görəndə çox şad oldular. Qərib aşağı başda əyləşdi. Ondan oxumağı xahiş elədilər. Aşıq Qərib sazı döşünə basıb dedi:

Sevincimdən qaldım, o qaşı hilalım, gəl yetiş!
Qalmadı əsla bu təndə taqət halım, gəl yetiş!

Həsrrətin bu canə kar etmişdi, ey Mehru, sənin,
Ruyət edər nuri vəchinlə camalın, gəl yetiş!

Atəşi eşqin ilə yandı vücudim sübh-məsa,
Kəndi dəstinlə yetişdir bəndənə ab-səfa,
Varmışam işlə xəyalı eşqin ilə heyrətə.
Müşkül oldu hasili-ələmdə halım, gəl yetiş!

Aşiqin Aşiq Qərib, istər üzün görmək müdam,
Ərzü hüsnünlə onu ələmdə eylə şad-kam,
Lütfü ehsan eyləyib, ağlatma artıq sübhü şam,
Sərv-qəddim, gül-üzarım, ağzı balım, gəl yetiş!

Yerbəyerdən afərin dedilər. Çox adam onu tanıdı. Dedilər:

– Aşiq, sazı yerə qoyma.

Qərib “gözüm üstə” – deyib, sazını sinəsinə basıb, özünü tanış
vermək üçün görək nə dedi:

Aldı Qərib:

Dün gecə, dün gecə, Hələb şəhərində²⁰
Eşqin bədəsinə içdim də gəldim.
Yar mənə göndərdi bir əziz namə,
Oxudum qarasın, seçdim də gəldim.

Axşam idi, mən də gəldim xanama,
Sırrımı demişdim bacı, anama,
Eşqin xəncərini vurdum sinəmə,
Dərin yaraları deşdim də gəldim.

Qəribin səsini Şahsənəm o biri otaqdan eşitcək, qızlarnan gəlib, pən-
cərənin qabağında durdu.

Aldı Qərib:

Hələbdə xəbəri verdilər bizə,
Günorta vaxtında çıxdım mən düzə.
Məddət deyib, gəlib çıxdım Tiflisə,
Mövlam qanad verdi, uçdum da gəldim...

Bir əl vurun, xublar girsın oyuna,
Mən qurbanam qamətinə, boyuna,
Mən Qəribəm, Şahsənəmin toyuna,
Başımdan, canımdan keçdim də gəldim.

Dedilər:

– Yalan deyirsən, Hələbdən Tiflisə bir günə gəlmək olarmı?

Qərib anasını yanına gətirdib dedi:

– Sübutum var. Məni gətirən ağam Xızrın atının ayağının altından bir ovuc torpaq götürmüşəm. İndi anamın gözünü açacağam.

Torpağı anasının gözüne çəkdi, gözləri açıldı, sappasağ oldu. Hamı Qəribin haqq aşığı olduğunu təsdiq elədi. Şahvələd qılıncı sivirib Qəribin üstünə hücum elədi. Dəli Mahmud onun biləyindən tutub dedi:

– Qəribə toxunsan, səni parça-parça eləyəcəyəm.

Şahvələd Qəribdən əl çəkib, Güloğlana dedi:

– Ədə, sən bu Qəribi öldürməmişdin?

Güloğlan qorxusundan girdi siçan deşiyinə. Şahvələd yenə də qılıncını çəkib, Qəribi vurmaq istəyəndə Dəli Mahmud Şahvələdin qollarını tutub, xəncərini dayadı ürəyinə. İşi belə görəndə Şahvələd dedi:

– Qərib, Şahsənəmi verdim sənə.

Camaat yerbəyerdən bu sözü alqışlayıb, Qəribin bacısının kəbinini Şahvələdə, Şahsənəmin də kəbinini Qəribə kəsdirib, təzədən toy başladılar.

Qərib Şahsənəmin gözəlliyinə nəzər saldı, aldı, görək nə dedi:

Hüsnün afitabdan alıbdı nuru,
Zülfü-sifahın tək heç niqab olmaz.
İftadəyə, bu gülzari-cahanda
Hüsnün kimi şəmsi-afitab olmaz.

Əzəldən mən qönçə gülün dərmişəm,
Yusif-Züleyxadan dərsim almışam.
Mən fələkin ayinəsini görmüşəm,
Yerdə hüsnün kimi mahitab olmaz.

Mən Qəribəm, artar ah ilə zarım,
Məhəbbət dərdinə həm giriftarım,

Tək sən ölmə, mənim gülüzlü yarım,
Kim deyər ki, qəriblərdə tab olmaz.

Bu zaman Ağcaqız gəlib çıxdı. Aldı, görək Qəribə nə dedi:

Qurbanın olayım, aman, ay Qərib,
Yar sənin gəldiyin indi anladı.
Siyahı çıxardıb, geydi alları,
Yar sənin gəldiyin indi anladı.

Ölüm xəbərini ona gətdilər,
Ciyərciyin deşik-deşik deşdilər.
Toy yerinə yas libası bişdilər,
Yar sənin gəldiyin indi anladı.

Ananı, bacını sən qoydun, getdin,
Tiflis şəhərini unuttun, getdin,
Axır Şahsənəmi çox-çox şad etdin,
Yar sənin gəldiyin indi anladı.

Başıma olmuşdu zindan qonağı,
Atmaz idi heç tərəfə ayağı,
Hazır idi onda zəhər çanağı,
Yar sənin gəldiyin indi anladı.

Ağcaqız sözünü qurtarıb, hər ikisinin üzündən öpdü. Şahsənəm gəlin otağına girdi. Qərib bəylik paltarını geyinib, Sənəmin yanına gəldi. Şahsənəm istədi durub sarmaşa Qəribin boynuna, Qərib dedi:

– Mənə yaxın gəlmə, sənə Şahvələdin əli dəyib.

Qərib belə deyəndə Şahsənəm gözünün yaşını axıda-axıda saçlarından bir tel ayırıb, görək Qəribə nə dedi.

Aldı Şahsənəm:

Canım sənə qurban qaragöz Qərib.
Bir rahat olmadım, yar, sən gedəli.
Əynimə geymişəm yas libasını,
Geyib şadlanmadım, yar, sən gedəli.

Evimizin dalı xırda töpələr,
Orda yağış yağsa, burda səpələr,
Mücürümdə durur almaz küpələr,
Taxıb sallanmadım, yar, sən gedəli.

Qışlar gəldi keçdi, yazlar açıldı,
Körpə quzu anasından seçildi,
Yeddi ildə on dörd bayram keçildi,
Gəzib dolanmadım, yar, sən gedəli.

Söz tamam oldu. Şahsənəm başladı ağlamağa. Qərrib Şahsənəmi belə
ağlar görəndə alıb sazın, görək onun ürəyin necə ələ aldı:

Dön bəri, dön bəri, bir üzün görüm,²¹
Çoxdandı ayrıldım səndən, ax, Sənəm!
Bir-bir libasların tərif eyləyim,
Sən də geyin, qurşan görüm, qalx, Sənəm!

Mən görmədim sənə kimi gözəli,
Payız olacaq bağlar tökər xəzəli,
Dilin şəkər, dodağındır məzəli,
Gözüm nuri, dur, aynaya bax, Sənəm!

Dillərdə dastandır Tiflis alması,
Mən tükənə dəyər saçın hörməsi,
Yar, sənə gətirdim Hələb xıması,
Ağ ələ yaraşır, al bir yax, Sənəm!

Yüz minlərlə dəyər üzün yaşmağı,
İncə belə bağla qırıl qurşağı,
Ayağa geyibsən zərli başmağı,
Qərrib deyir: dur aynaya bax, Sənəm!

Söz tamam oldu. Barışb öpüşdülər. Yenidən Qərrib toy eləyib, hər
iki həsrətli bir-birlərinə çatıb, murad hasil elədilər.

Ustad sazı döşünə basıb, bu duvaqqapma ilə onun toyunu bağladı:

İstəyirəm ol xudadan,
Sən olasan yarım, gəlin!
Yolunda peşkəş eylərəm,
Küllü dövlət, varım, gəlin!
Apardın dinü imanım,
Səbr ilə qərarım, gəlin!
Eylədin Məcnun məni,
Yoxdur namus, arım, gəlin!
Gəzdirdin divanə kimi,
Üzdün ixtiyarım, gəlin!

İxtiyarımı üzürsən,
Üzünə tel düzürsən,
İşvə, nazla gəzirsən,
Sən əzrail donunda
Can almağa hazırsan
Canımı alasan,
Başa salasan,
Bir gəl yola sən,
Göyçək balasan,
Of, nə olar, ilahidən,
Sən mənim olasan.

Həmişə sənə keçə
Xoşca ruzigarım, gəlin!

Dilbərim sənsən mənim,
Ay taza növrəstə gülüm!
Qabaqda tellər durur,
Dəstəbə həm dəstə, gülüm!
Hicranı çox çəkibən,
Mən düşmüşəm xəstə, gülüm!
Al yanaqdan bir busə
Şəfqət elə dostə, gülüm!
Of, səni qucaqlayıb,
Basım bağrım üstə, gülüm!

Qucaqlayım, belin, yar!
Sığallayım telin, yar!
Sal boynuma qolun, yar!
Ver əlimə əlin, yar!
Aman, məni öldürür,
Bu şirincə dilin, yar!
Həmişə sənə keçə,
Xoşca ruzigarım, gəlin!

Ruzigar sənə keçə,
Ey cahü cəlalı bala!
Qaməti şümşad kimi,
O sərv tək dallı bala!
Dil nabat, ağız şəkər,
Dodaqları ballı bala!
Gah gülür, gah oynayır,
Bu tərən xəyalı bala!
Geyinib al-qırmızı,
Həm özü sığallı bala!
Sığallıdır boy-buxun,
Ağrın alım, gəl yaxın,
Qoy doyunca bir baxım,
Evini yıxdın çoxun,
Sinəmi qoydun nişana,
Bağırdan keçdi oxun,
And içim, inangılan
Sözümə, dilbərim, gəlin!

Oxun candadır,
Qəsdin qandadır,
Fikrin yandadır,
Dərdin məndədir,
Gözüm səndədir,
Dilin bülüllü,
Saçın sünüllü,

Yanağın güllü,
Nə incə belli,
 Bircə rəhm etginən
 Aşığın öldü.
Öldürmə mən yazığı,
Ey şahü sərdarım, gəlin!

Öldürüb mən yazığı,
Olma bais qanə, gözəl!
Oynadıb qaş-gözü, n
Od salırsan canə, gözəl!
Alışb piltə kimi,
Qaldım yana-yana, gözəl!
Bir busə elə zəkət
Mən qərib mehmanə, gözəl!
 Mehmanınam, ey nigar,
 Gəl yanıma aşikar;
 Vermə mənə intizar,
 Öldüm, olma bixəbər,
 Möhkəm yapış qolumdan,
 Çıxdı canım, aman, yar!
 Yarım, amandı!
 Halım yamandı,
 İşim ummandı,
 Qəddim kamandı,
 O narınc məmələrin
 Dərdə dərməndi,
Ağzıma yetir görüm,
Qoyurmu azarım, gəlin?!

Düşmüşəm azarına,
Dünya mənə dardı, əziz!
Xəstəyə dərman olan
Məmələrin nardı, əziz!
Sərbəsər var əndamın,
Taza yağın qardı, əziz!

Gürcüstan vilayətin,
Həm mahalın Çardı, əziz!
Kəndini soran olsa,
Ol Qımır-Bazardı, əziz!
 Qımır-Bazar ölkəli,
 Ağrın alım, gəl bəri!
 Etdin məni sərsəri,
 Hurisənmi, ya pəri?
 Dürüst adın Əminədir,
 Yoldaşın imiş Pəri.
 Əminə adına qurban,
 Əsən badına qurban,
 Yandım oduna, qurban,
 Şirin dadına qurban.
 Hərdəm Molla Cumanı,
 Sal bir yadına, qurban!
Sevmişəm, gecə-gündüz
Dilimdə əzbərim, gəlin!